

פרשת בלק

הליכות עולם לו

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
21:21	20:25	19:34*	י-ם
21:18	20:23	19:32	ת"א
21:22	20:26	19:35	חיפה
21:18	20:22	19:31	ב"ש

* לנוהגים 40 דק': 19:14

המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים

אופן להרע לישראל והוא קם ובורח, ובוה מציל את עצמו ופותח לעצמו את הפתח לחקור אחר העם הזה ולבסוף להתגיר ולהסתפח לעם היהודי, ואמנם תלאות רבות עוברות עליו ואף בני מדינתו מדין מנדים את משפחתו ורודפים את יתרו, אבל כל זה אינו שובר אותו ולבסוף בנוי היו מיושבי לשכת גזית והורו הוראות בישראל. איוב מהסס אינו יודע מה לענות ושותק, ואמרו רבותינו שעל כך נענש ביסורים קשים כמסופר בספר איוב, אולם איוב לא חטא עומד ביסורים ולאחר מכן זוכה בכפלים, חיים בניים ופרנסה, והעיקר האמונה השלימה בבורא יתברך והנהגתו המופלאה כמסופר באיוב. ואמנם בלעם הרשע היה היועץ הראשי לשעבד את ישראל, והיינו מצפים שיסבול צער ויסורים כל ימיו על כך, אך דוקא להיפך אנו שומעים שהוא עולה ומתעלה בעיני כל העמים עד שכולם מריצים אליו אגרותיהם ומתעצים עימו, ואף כעת מקבל הוא כבוד בשפע, הופך להיות נביא לעמים, ומלך מואב מבקש את עזרתו, ואולם הענין הוא שהקב"ה יודע כל אחד את מידותיו ואת ליבו ויודע הוא היאך להנהיגו ולהביאו את המוטב, והקב"ה הולך עימו במידת הרחמים משפיע עליו טובה וברכה וגם נבואה, אולי מתוך כל זה יעבוד את ה', שכן הוא רואה מה שלא כל אחד רואה. אבל בלעם ממשיך ברשעותו, אך הקב"ה לא מתיאש ממנו וממשיך להתגלות אליו ומצוהו לבל יקלל את ישראל, ומרחם עליו והופך לו את קללותיו לברכות שלא יחטא בדבורו, אך איוב מתעקש ולבסוף מחטיא את ישראל בשטים ובוה מאבד הוא את תקותו וחי העולם הבא שלו.

נמצינו למדים איך שהקב"ה התנהג עם כל אלו בהשגחה מופלאה להביא כל אחד אל תיקונו, ומי ששומע לדבר ה' המדבר עימו מתוך מעשיו בעולמו זוכה, ומי שלא הקב"ה מתנהג עימו ברחמים להביאו אל תיקונו, ואם אינו מוכן ימות ברשעו והוא עוונן ישא. ובוה יובן דבר מופלא, שכן הקב"ה בפעם השניה משיב לבלעם בחיוב שיכול הוא ללכת עם האנשים, ומאידך נאמר (כ"ב כ"ב) ויחר אף אלהים פי הולך הוא ויתקצב מלאך ה' בדרך לשטן לו, ומפרש רש"י: מלאך של רחמים היה והיה רוצה למונעו מלחטוא, שלא יחטא ויאבד. ולכאורה מנין לרש"י שמלאך של רחמים היה, ונחלקו המפרשים בוה, הרא"ם מבאר מפני שקראו מלאך ה' בשם הויה, והיינו מידת הרחמים, ומכאן שהמלאך היה של רחמים. והנחלת יעקב מפרש מפני שכתוב לשטן לו, ומשמע שרק לו הוא היה לשטן ולשאר לא, וא"כ מוכרח שהוא מלאך של רחמים, אלא שלשני הפירושים קשה הלא בתחילה כתוב ויחר אף אלוקים, וכי כשכועסים שולחים מלאך של רחמים, אבל הענין הוא שאצל הקב"ה הכעס אינו כנקמה ועונש, אלא רק בצורת התנהגות היאך להתנהג עם האדם להובילו אל הדרך הטובה, שגם מידת הכעס בה מתנהג הקב"ה עם בריותיו היא מתוך מטרה להביאם אל תכליתם ויעודם ולא שיאבדו מן העולם.

אחים יקרים, למדנו פרק בדרכי השגחתו המופלאה של הבורא יתברך עם בריותיו, אך בל נשלה את עצמנו שיכולים אנו לעמוד על דעתו דעת עליון בכל דרכיו, רק נדע את הכלל הקב"ה טוב ומבקש להטיב לכל בריותיו ומשום כך ברא את עולמו, וא"כ פשוט שהוא מנהיג את עולמו בחסד ואת בריותיו ברחמים, ועם ידיעה זו כל השאלות והתמיהות נעלמים.

בפרשתנו אנו קוראים על בלעם הרשע ועל מעלליו הרעים, עד תוכניתו המרושעת שהחטיא את ישראל בשטים והפיל מהם רכבות, ואולם מבין השטים יכולים אנו לקרוא גם על הנהגת ה' יתברך עם בריותיו ברחמים, ובכדי להבין זאת נרחיב מעט בס"ד.

אמרו רבותינו (פסחים פ"ז:): אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע בן בארי בניך חטאו, והיה לו לומר בניך הם בני חנוניך הם בני אברהם יצחק ויעקב גלגל רחמיך עליהן, לא דיו שלא אמר כך אלא אמר לפניו רבונו של עולם כל העולם שלך הוא העבירם באומה אחרת, אמר הקדוש ברוך הוא מה אעשה לזונך זה, אומר לו לך וקח אשה פרוצה ותוליד ממנה בנים, וכך עשה לקח לו אשה פרוצה ונולדו לו ממנה שלושה בנים, לאחר מכן אמר לו הקב"ה להתגרש ממנה שכן הוא נביא ואינו ראוי להיות נשוי וכמו משה רבנו, והשיב לו הושע, רבונו של עולם יש לי בנים ממנה ואין אני יכול להוציאה ולא לגרשה, ואז אמר לו הקדוש ברוך הוא ומה אתה שאשתך פרוצה ובניך ספק שלך ואין אתה מוכן לגרשה, ואילו ישראל שהן בני בני בחוני בני אברהם יצחק ויעקב ואתה אמרת העבירם באומה אחרת. כיון שידע שחטא עמד לבקש רחמים על עצמו, אמר לו הקדוש ברוך הוא עד שאתה מבקש רחמים על עצמך בקש רחמים על ישראל שגזרתי עליהם שלש גזירות בעבורך, עמד ובקש רחמים ובטל הגזירות.

והנה המתבונן יראה שהדבר מפליא, מדוע לא אמר לו הקב"ה את חשבוננו ישר, והיה צריך לצוות אותו לישא אשה וללדת בנים ואז לצוותו לגרשה בכדי שיבין, אבל כאן אנו למדים על הנהגתו של בורא עולם, שהוא רוצה שבריותיו ילמדו את הדרך הישרה והנכונה ובשביל כך הוא נותן להם מהלכים שלמים בחיים אולי יסיקו את המסקנה הנכונה מהם וישובו בתשובה.

וכך ממש בענינו, אמרו רבותינו (סוטה י"א). שלושה היו בעצתו של פרעה הרשע, בלעם איוב ויתרו, יתרו ברח וקיבל שכרו ומבני בניו יושבים בלשכת הגזית, איוב שתק ונחלה כל גופו ומתו אשתו ובניו, ובלעם שיעץ ולבסוף מת בחרב. עד כאן דברי רבותינו ועל פניו נראה שבאים רק להשמיענו את החטא ועונשו, ואולם כאשר נתבונן נראה שבדברים אלו מלמדים אותנו רבותינו את דרכי השגחת הבורא המופלאה.

הנה כידוע שלושה אלו כל אחד עיסקו בדברים אחרים, והיו אנשים חשובים ומורמים מעם, איוב סוחר גדול ונכבד בעמיו, יתרו כומר לעבודה זרה וכולם משהירים לפתחו, ובלעם היה מכשף גדול שכוחו בפיו ואשר יקלל יתקיים וכולם מריצים אליו בקשותיהם, ולשלושתם כמו לכל באי עולם יש להם תכלית בעולם, אותו רוצה הקב"ה להביאם, ולפי מזמן לפנייהם את כל הסובב להם, חברתם פרנסתם נסיונותיהם ועוד ועוד, בכדי שיעבדו את הבורא יתברך כפי כשרונותיהם ויכולותיהם.

והנה הקב"ה מזמן את שלושתם למקום אחד, על ידי שנותן בליבו של פרעה שכמעצמת על של אותם הימים, הוא צריך את היועצים המובהרים ביותר בעולם, וכל אחד מובחר בתחומו, יתרו כהן דת, יכול ליעץ מבחינה דתית מוסרית, איוב סוחר ונכבד יכול הוא לומר את דעת העם, ובלעם יכול לומר מה קורה גם מבחינת המדיה הרוחנית, שכן הוא נביא לעמים ויודע דעת עליון כדברו.

וכעת שלושתם מתנסים בנסיון מיוחד, עומדת בפניהם שאלה היאך לדון את ישראל, היאך להרוץ את גורלם, יתרו אינו מוכן בשום

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן בת רחל

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג).

סדר הלילה

תורה שבעל פה ולא תורה שבכתב. (כמבואר בשו"ת יבי"א ח"ו ס"ו ל', וע"ש באחרונים שהזכיר). והנכון למי שרוצה לצאת ידי חובת כל הדעות, שישתדל אדם במשך היום לפחות לומר את פסוקי התנ"ך, וישאיר רק את לימוד המשנה והגמרא הזוהר וההלכות והמוסר.

ה. יש אומרים שלימוד תהלים אינו בכלל מקרא ומותר לקרוא בלילה אף לדעת המקובלים (החיד"א בשם הרש"ש כמבואר בשו"ת יוסף אומץ סי' נ"ד), ויש אומרים שאף תהלים בכלל מקרא ואסור בלילה לדעת המקובלים (שו"ת יבי"א ח"ו סי' ל' אות ג'), ומ"מ נהגו לקרוא תהלים אחר חצות לילה וסמכו בזה על דברי החיד"א (בא"ח פקודי אות ז') וכ"ש לצורך חולה או יולדת (שו"ת יבי"א שם במסקנה). ולענ"ד נראה שמי שיש לו חולה בתוך ביתו ודעתו טרודה ואינו יכול ללמוד, בודאי שיכול לקרוא תהלים גם בתחילת הלילה. [שכאמור כל הענין הוא רק לפי המקובלים, ואף לדבריהם אינו ברור לאיסור ודעת הרש"ש להתיר, ומה גם שכל כונתם היא שילמד תורה שבעל פה ולא שיתבטל, וזה שטרוד בחולה שבביתו, בודאי שאינו יכול לעסוק בתורה שבעל פה, ועדיף שיקרא תהלים ויועיל לנפשו ולחולה].

ו. אמר רבי יהושע בן לוי, אף על פי שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת מצוה לקרותו על מטתו. (ברכות ד:). אמר רבי יצחק כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאלו אוהז חרב של שתי פיות בידו, ומזיקין בדילין הימנו (שם ה:). וכן מפורש ברש"י בפרשתנו פרשת בלק על הפסוק (במדבר כ"ג כ"ד) לא יִשָּׁבַע עד יאכל טָרֶף ופירש רש"י: לא ישכב בלילה על מטתו עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו, כיצד קורא את שמע על מטתו ומפקיד רוחו ביד המקום, בא מחנה וגייס להזיקם הקב"ה שומרם ונלחם מלחמותם ומפילים חללים. עכ"ל. ובדברי רבנו האר"י (שער הכונות דרוש ז' מדרשי הלילה) מבואר שעל ידי אמירת קריאת שמע שעל המיטה בכונה יכול הוא להרוג אלף ומאה עשרים וחמש מזיקים שנבראו מחטאיו, והכל כפי כח כונתו. ע"ש. והרי לנו שבקריאת שמע על המיטה ישנם תיקונים גדולים והגנה לאדם בין לפי הפשט ובין לפי הסוד, ואמנם כפי שיעור מעלתה וחשיבותה כך גם ביטולה מצוי והיצר כמעט ואינו מניח את האדם לאומרה, ואם אומרה אינו בכונה. ולכן כל אדם ישתדל לאומרה לפני שהוא עיף וכבר אינו יכול לכויין, ויאמרה מתוך הסדור שאז הסכוי גדול יותר שיוכין.

ז. אמרו רבותינו (ברכות ה:), אם תלמיד חכם הוא אין צריך לומר קריאת שמע שעל המיטה, ופירש רש"י: מפני שרגיל במשנתו לחזור על גרסתו תמיד, ודיו בכך. והנה פשוט שלא להפוסקים שאין דין תלמיד חכם בזמן הזה, שכולם היום צריכים לומר קריאת שמע על המיטה, אבל באמת לאלה הסוברים שיש דין תלמיד חכם בזמן הזה, מ"מ לענין זה אין דין תמיד חכם (עיין באורך בספר ויוסף עוד דוד ח"א פקודי אות ב'). ובפרט לדעת רבנו האר"י שכל סדר קריאת שמע נצרך לכל.

א. אמרו רבותינו (מנחות צ"ט:): שחייב אדם לקבוע עתים ללמוד תורה ביום ובלילה, וכמו שנאמר (יהושע א' ח) והגית בו יומם ולילה, וצריך לזוהר בלמוד הלילה יותר מבשל יום, שלא נברא הלילה אלא לעסוק בתורה (ערוכי ס"ה), ובפרט באדם העוסק במלאכתו ברוב שעות היום שעיקר לימודו הוא בלילה, והמבטלו עונשו מרובה. (טור שו"ע סי' רל"ח סעי' א').

ב. אמרו רבותינו (סנהדרין צ"ב:). כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה אש אוכלתו, ואולם אם רואה אדם שלימודו קשה עליו בביתו, שאינו מתרכז מחמת רעש הילדים ובני הבית, בודאי שיקבע עיקר לימודו בבית המדרש בלילה, ומ"מ יעסוק מעט בתורה בביתו לקיים דברי חז"ל, ויתאזר ברוב עוז ותעצומות שלא להתבטל מלימוד זה, שיש לו הרבה מפריעים. וכבר חיבר מרן החפץ חיים ספר הנקרא "תורת הבית" שכולו מדבר במעלת וחשיבות עסק התורה בבית.

ג. לפי הסוד אין לקרוא מקרא בלילה, ואין הכונה שלא יעסוק בתורה כלל, אלא שיעסוק בתורה שבעל פה, ומי שאינו יודע או שמתעצל לעסוק בתורה שבעל פה, יכול לקרוא מקרא, שאין זה איסור אלא הנהגה טובה, ואילו מי שאינו לומד תורה הוא עוון חמור ביותר, ושקול כנגד כל העבירות. [וכמו"ש החיד"א (בהשמשות לספרו פתח עינים) שעם הארץ שאינו יודע לקרות, אלא רק תורה שבכתב, מותר לקרות בלילה. ואע"פ שהביאו בספר בן איש חי (פקודי ז') וכתב: מיהו נראה שאם יודע לקרות פרק איוהו מקומן, או פתיחת אליהו זכור לטוב, שיש בסידורים באשורית ומנוקדים, יקרא אותם ויחזור אותם כמה פעמים, וזה עדיף מלקרוא מקרא. עכ"ל. מ"מ רוב בני האדם קשה להם לעשות כך, וכמה פעמים יחזור, וקרוב לודאי שיתבטלו, לכן עדיף לומר להם שיקראו כהרגלם בכל מקום שליבם חפץ]. ואין צריך לומר אם הוא יושב וקורא עיתונים או מסתכל בדברים אסורים, שעונו גדול עד לשמים, ונענש בכפלים על ביטול תורה ועל העבירות שמתעסק בהם, ובודאי שלא על אדם כזה אמרו רבותינו המקובלים את דבריהם, ואדרבה מצוה שיעסוק במקרא ובכל דבר תורה שנפשו חפצה ויקבל שכר טוב על מעשיו ועל כונתו. [ואם התירו להרהר בבית הכסא בדברי תורה בכדי שלא יהרהר בדבר עבירה (כמבואר בספר חסידים סי' כ"ח), כ"ש שיהיה מותר לאדם לעסוק בתורה בכל מקום שליבו חפץ, בכדי שלא לעשות עבירה, והוא פשוט].

ד. אם יש לו חק קבוע ללמוד כך וכך ליום והיה טרוד ביום ולא השלימו, ישלימו בלילה מיד. (שו"ע סעי' ב'). ומכאן נלמד למי שרגיל בלימוד חוק לישראל שאם לא השלימו במשך היום יכול להשלימו בלילה, ואע"פ שלכתחילה אין קוראים מקרא בלילה (כמבואר בהלכה ג'), מ"מ כאן כונתו להשלים חוקו ואם לא ישלים יקשה עליו להשלים למחרת, ויבוא להתרשל ולהתרפות לגמרי בקריאת חק לישראל. [וכעין שכתב החיד"א בספרו כיכר לאדן (סי' ה' אות ז') להתיר לימוד חק לישראל ביו"ט, ה"ה לקריאת מקרא בלילה, ואח"כ ראיתי שכן התיר בפסקי תשובות (סי' רל"ח אות ג)]. וטוב שישתדלו ללמוד את פסוקי התנ"ך עם פירוש רש"י, שעם פירוש רש"י זה כבר נחשב